

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

מורה בתכנית העשרת לימודים שפוטר כשהיא בהריון

תיק ממונות מס' 2240-עד

נושא הדיון

א' עבדה במשך שנתיים וחצי כמורה-מדריכה בתכנית לימודים נוספת בבני"ס שבהנהלת ב'.
חדשים ראשונים עבדה כמ"מ (לנסיון), ואח"כ עבדה לפי חוזה. בשנה הראשונה נאמר לה
שתעבוד לפי שעות יומיות (אך למעשה קבלה תלוש שכר חדשי מהבני"ס של ב', תוך ציון וותק
מאותו חדש שהתחילה לעבוד שם כמ"מ), ובשנה שניה נאמר לה שתעבוד חדשית, אך עשרה
חדשים. כלומר, שבחדשי החופש לא תקבל שכר. בשנה השניה לאחר כמה חדשי עבודה,
שבהם קבלה תלושי שכר עם ציון וותק כנ"ל, בקש ממנה ב' לחתום על טופס הסכמה שמעתה
ואילך תקבל את שכרה כעובדת צהרנים של עמותה ג'. בתחילה סירבה לחתום מהשיש שתאבד
מזכויותיה, אך המנהל הרגיע אותה שיוחח עם מנהלת החשבונות שהיא לא תאבד כלום
מזכויותיה, ותמשיך לקבל תלושי שכר אך בשינוי שם העמותה המשלמת, והיא חתמה.
כאן הלוקות הדעות: א' טוענת שב' איים עליה שלא תקבל את המשכורת החדשית אם לא
תסכים לעבור למסגרת החדשה. לטענה זו השיב ב' בדיון הראשון שאינו זוכר שכך היה. בדיון
השני הכחיש ב' וטען שלא איים ולא הזכיר את המשכורת החדשית בשיחתם. א' מציעה
שישניהם יעברו בדיקת פוליגרף להוכחה מי מהם דובר אמת. ב' דוחה את הבקשה.
לקראת סוף שנת הלימודים הודיע לה המנהל שבשנה הבאה אין לה מה לחזור לעבודה מכיון
שעמותה ג' ששילמה לה את המשכורת התפרקה.
טוענת א' שהפיטורין הללו אינם תופסים חוקית בגלל כמה סיבות. הסיבה הראשונה משום
שהיא היתה בהריון בהודש הרביעי, ואין לפטר אשה בהריון. לדבריה, אמרה זאת לב' כשביקש
ממנה לחתום שעוברת לעמותה ג' (ב' משיב שאם הפיטורין היו בגלל הפסקת פעילות המעביד,
ולא בגלל ההריון, הדבר מותר). הסיבה השניה מאחר שהמנהל הודיע לה זאת ביום 6 ביוני,
והתאריך האחרון לפיטורי עובדי הוראה זה בסוף הודש מאי (ב' מכחיש וטוען שהודיע לה זאת
בסוף הודש מאי). הסיבה השלישית משום שבסוף שנת הלימודים הגיעה לוותק של 3 שנות

עבודה שאז אי אפשר לפטר גם אם עבד לפי חוזה שנתי (ב' משיב שמאחר שהסכימה לעבור לעמותה ג' הפסידה את הוותק הקודם). הסיבה הרביעית משום שהחתימה שלה לעבור לעמותה ג' הוצאה ממנה בתרמית ובסחיטה, ואינה תופסת כלום. הסיבה החמישית, גם אם משלם המשכורת השתנה מעמותה של ב' לעמותה ג', מאחר שהמשיכה לעבוד באותו מקום תחת אותו מנהל, המעביד החוקי שלה נשאר ב', והראיה, שכעס עליה כשלא שמעה בקולו בסוף השנה לבדוק מבחנים שנתן עובד אחר (ב' משיב שהמעביד שלה נחשב עמותה ג', ולא הוא, ולכן גם לא היה המפטר שלה, ומה שהודיע לה שיותר לא תמשיך לעבוד זו רק היה בתור טובה, ולא חובה, ואם היא רוצה שתתבע את עמותת ג', ומה שבקש ממנה לבדוק מבחנים זה משום שהיא לימדה את החומר).

א' תובעת עוד תשלום הטבות שכר של עובדי הוראה כמו הבראה וכו' שלא קבלה בשנות עבודתה, וכן כל מה שהפסידה בגלל הפיטורין. ב' משיב שא' לא נחשבת לפי החוק לעובדת הוראה ולכן לא נרשם לה דירוג ודרגה בתלושי השכר, אלא היא עובדת לעזור לתלמידות אחה"צ, והיא כמו "בייבי סיטר". עוד הוא טוען שמכיון שבמשך השנתיים קבלה את תלושי השכר ללא ההטבות של עובדי הוראה, ולא טענה כלום, משמע שהודתה שלא מגיע לה. א' משיבה ששתקה משום שלא ידעה שמגיע לה, וגם אם היתה יודעת מה שלא תבעה אין זה נחשב מחילה.

ב' מציע לא' פשרה של תשלום פיצויים (כ-3 משכורות חדשיות) בתוספת כמה חדשי פנסיה שלא שילם עליה. א' השיבה שזה סכום פעוט מאוד ואינו מקובל עליה.

פסק דין של פשרה (לעיין הדיונים. טרם נחתם)

מאחר שב' מסרב להיבדק במכונת אמת מול הגב' א' בשאלה האם התמנה על העברתה לעמותה ג' בהסכמה, כטענת ב', או מתוך סחיטה, כטענת הגב' א', רגלים לדבר שגב' א' צדקה ממנו, לפיכך קובע בית הדין פשרה (בנוסף לפשרה שהציע ב'), ועל ב' לשלם לגב' א' סך מסויים.

(-) דוד יהושע קניג

(-) מרדכי אהרן הייזלר

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

השאלות לדיון

א. גדרה החוקי של עובדת בתכנית לימודים נוספת.

- ב. חדשי עבודה לשם נסיון.
 ג. פיטורי עובדת בהריון.
 ד. פיטורין בעל פה.
 ה. חתימת עובד משום שהשש מהמעביד.
 ו. טען תחילה "אינני זוכר", וחזר וטען ברי לפטור.
 ז. תובע שמציע לגתבע בדיקת פוליוגרף והנתבע מסרב.

תשובה

א. מכיון שזכויות העובדים והעבודה על פי ההלכה הם כמנהג המדינה, יש לזרר את החוק צנידון. יהנה בחוזר משרד החינוך לתכנית ליל"ה (להרי יום להעשרה בגילאי 3-8) מזכרים כמה סוגי עובדים: 1. עובדי הוראה. 2. סטונדטים. 3. אקדמאים. 4. מדריכים. וצנידון דידן, בשנתיים הראשונות עזדה א' בתכנית פרטית של ציה"ס של צ' בדומה לתכנית ליל"ה, וטוען צ' שא' התקבלה לעבודה כמדריכה ולא כמורה, והראיה, שצלושי המשכורת שלה לא לוינו דרגות הוראה כלשהן, וא' טוענת שעזדה כמורה, והראיה, שהיתה מתחלקת עם חברתה המורה באותה קבוצה, וממלאת מקום שלה, וחברתה היתה מורה. ועוד, שהרי לימדה כמה מקצועות לימודים בכתה.

מסתבר לענ"ד לקבל צוה את טענת צ', שהרי מסתבר שלא ראה להתחייב צמה שאין הכרח שיתחייב צ', ובתכנית הזו עזדו גם סטונדטים ומדריכים ביחד עם עובדי הוראה.

ב. כתב בכסף הקדשים בגליון השו"ע סי' שלג סעי' ה שתחילת מלאכה של משרתת אינו קנין להשכירות, והגם שתחילת מלאכה הוי קנין, מ"מ במשרתת כיון שאין ידוע כמה פרטיות השירות בצית ההוא, ע"י זה הימים הראשונים הם בסגנון נסיון העבודה להפועל. ע"כ. מפורש שעבודה לשם נסיון - אפי' אם לא פירשו שהיא לנסיון, אלא שזו הדרך בעבודה כזו - אינה קנין להשכירות, וכ"ש כשפירשו שזו עבודה לשם נסיון.

ועיי' רמ"א בשו"ע סי' שלה סעי' ב עפ"י מרדכי צ"ב סי' תרכ"א: צעה"ב שכר מלמד ואמר שילך אלל קרובו לנסותו אם יוכל ללמוד עם הנער ולא הלך, ואחר שלמד עמו אומר שינסנו עדיין, ועד מעיד שלא ידע ללמוד עמו, הו"ן עם המלמד מאחר שידע עכשיו מוקמינן ליה אחזקה שידע כבר, יכשצ נגד העד ויטל שכרו. ע"כ. מוכח שאם ניסוהו מהתחלה ונמלא שלא ידע ללמד אין צעה"ב חייב לשלם לו שכר. ועיי' עוד בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' כד אודות שו"ב שאלא קול שאין לו הרגשת הסכין וגם ההלכות אינן שגורות בפיו ומשמיט עלמו מלעמוד על המבחן, הדבר פשוט דכל כה"ג אם מונעים מזה יש מזה ראה שהקול אמת, וגם שו"ב שכבר יש לו קבלה אם יש איזה חשש לריך לחזור ולעמוד על המבחן.

ועיי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרמג שחס שכרו על מנת שיעשה מלאכתו כראוי, מותר לסלקו בחלי הזמן. וכבר כתב בזמנחת ילחק ח"ד סי' עה אות יב דבדלחי כל מורה נכנס למשמרתו אדעתא דהכי לזיית להמנהל בעניני חינוך, ואף חס לא התנה בפירוש סתמא כפירוש, ועיי' שו"ע ונו"כ או"ח סי' נג דאל"כ בטל כח השלטון, ויוכל לבא לידי הפקרות בכל המוסד, ובדלחי מחוייב המורה לשנות שיטתו לשיטת המנהל. ע"כ.

ג. מכיון שזכויות העובדים והעבודה על פי ההלכה הם כמנהג המדינה, ומכיון שמנהג המדינה הוא שלא לפטר אשה עובדת בתקופת הריונה ואם פוטרה הפיטורין אינם תופסים אלא באישור שר העבודה, כפי שיוצא להלן, ה"ה להלכה.

בחוק עבודת נשים, הגבלת פיטורים (תיקון התש"ן, התשנ"ח, התש"ס, התשס"א) סעיף 9(א), נאמר: לא יפטר מעביד עובדת שהיא בהריון וטרם ילאה לחופשת לידה, אלא בהיתר מאת שר העבודה והרוחה, ולא יתיר השר פיטורים כאמור חס הפיטורים הם, לדעתו, בקשר להריון. וראה משפטי הפועלים נספחים עמ' 59 שחס פיטר המעביד את העובדת בתקופה זו, הפיטורין אינם צרי תוקף, והוא חייב לשלם לה את שכרה הרגיל עבור כל תקופת ההריון. ובספר "דיני עבודה במשפט העברי" (לד"ר ש' ורפטיג) כרך ב עמ' 1085 הערה 53, מביא פס"ד ע"א 201\62 כי פיטורי עובדת הנמלאת בהריון אינם תופסים בין שהמעביד ידע על הריונה ובין לא ידע, ומליין לבג"ל 75\59.

העובר על החוק ומפטר עובדת כשהיא בהריון, קובע סעיף 14 לחוק, עונשין (תיקונים התשמ"ו, התשס"ה) (א), נאמר: מעביד שעשה אחת מאלה... (3) עבר על הוראות סעיף 9, דיני - הקנס הקבוע בסעיף 61(א)(3) לחוק העונשין, התשל"ז, או מאסר חודש אחד, או שני העונשים כאחד (דיני עבודה, חס עמ' 348).

ובפיטורין שנעשו בניגוד לחוק זה, יש לעובדת שתי אפשרויות לתביעה. א. הכיפת חוזה העבודה, כלומר המשך יחסי עובד מעביד כאילו לא היו פיטורין מעולם. ב. פיטויים על הנזק שנגרם לה, ובדרך כלל אין איכפיים את חוזה העבודה (ראה: "דיני עבודה", בן ישראל עמ' 678 ואילך).

ואף חס יקבל המעביד את ההיתר האמור משר התמ"ת, לא יוכשרו הפיטורין למפרע - אילו היו אלו פיטורין כנדרש בחוק - אלא רק מיום מתן ההיתר, וכבר עבר מועד הפיטורין המוקדמים. ראה על כך בסעיף 39 לחוק עבודת נשים (תיקון התשס"ד(3): החליט שר התעשייה והמסחר והתעסוקה לתת היתר לפי סעיף 9(א) או סעיף 9, לא ינתן ההיתר לגבי התקופה שקדמה ליום מתן ההחלטה בצקשה להיתר, ואולם רשאי הוא לתת את ההיתר למועד הקודם ליום מתן ההחלטה חס התקיים האמיר באחת מהפסקאות (1) עד (5), וכאמור בהן, לפי הענין: (1) המעביד הוכיח כי לא ידע ולא היה עליו לדעת ביום הפיטורים וכו' שהעובדת בהריון וכו'. (2) המעביד הוכיח כי התקיימו נסיבות חמירות וכו'.

ד. במרדכי ב"מ סי' שמו ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' תתעג ובש"ך סי' שלג ס"ק מז, הביאו תשובת מהר"ם

(דפוס פראג סי' עז): ושאלת על מלמד שהתחיל ללמד וא"ל צעה"ב לך מעמדי איני חפץ בך, ונתרצה המלמד ושוב חזר בו צעה"ב ורצה לעכבו והמלמד אמר מחלת לי השיעבוד ואיני רוצה ללמד לך יותר, נראה דלא נמחל שיעבודו באמירה בעלמא, ורצויה מעבד עברי דאמרו בקדושין טז א דלא אזיל לנפשיה באמירה בעלמא, ה"ה בנידון זה דמדמי פועל לע"ע צפ"ק דצ"מ י א. ע"כ (ועיי' שו"ת הרדב"ז ח"א סי' פח ושו"ת מהרי"ט יו"ד סי' נ שהמהר"ם פסק כן דוקא במלמד דס"ל דהוי דבר האבד, ולא בכל פועל, אבל צפ"ק שם כתב דה"ה בכל פועל). וכ"כ צשו"ת בנימין זאב סי' רכה. וכתב צשו"ת מהרשד"ם חו"מ סי' קיט דדוקא צע"פ אינו מועיל, אבל בכתיבה מהני. ועיי' תוס' צ"מ לט א ד"ה דלא, ויצמית ע צ ד"ה אלמא, לענין ע"ע דרב שמחל על גרעונו בעל פה אין גרעונו מחול כיון דגופו קנוי לי לענין זה שצריך גט שחרור ואין יולא באמירה בעלמא.

אמנם הרדב"ז שם חולק על המהר"ם וס"ל דאפילו במלמד ואפילו לדעת האומרים דהוי דבר האבד, אם שכרו לעלמו וא"ל זיל, זכה בעלמו ושוב אינו יכול לכופו ולא לשכור עליו, וכ"כ פועל דעלמא אפילו יש בו שבויה אם א"ל זיל הוי כאילו נשלם הזמן. וכן דעת הש"ך שם, וכנה"ג סי' שלד הגב"י סעי' ט בדעת רי"י מישרים נכ"ט סוף ח"ד. ופסק הרמ"א צשו"ע סי' שלג סעי' ח דמלמד שא"ל צעה"ב לך מעמדי ונתרצה המלמד, יוכל צעה"ב לחזור בו ולעכבו, דאינו יכול למחול שיעבודו של נער, מיהו צשאר פועל אם א"ל צפני שנים לך מעמדי פטור בלא מחילה, וי"א אם א"ל דרך כעס שאינו פטור. וכתב הש"ך דצפני שנים לאו דוקא אלא ה"ה אם א"ל כך בינו לבינו ומודה בכך הוי מחילה, דלא איצרי סהדי אלא לשיקרא. ועיי' נתה"מ ס"ק יח דבמלמד אפילו בכתיבה לא מהני.

ה. כתב הצ"י סוף סי' קכט (סוף מחו"כב): כתב רבינו ירוחם מישרים סוף נתיב ה צסס הרמב"ן בתשובה: לריך שיהיה מדעת הערב ולא בשום אונס, ופשוט הוא. ע"כ (ועיי' שו"ת הרא"ה סי' ס ושו"ת בני יצחק חו"מ סי' צ (דף ע ע"ג) צכוונת הרמב"ן, שהרי כתב הרמב"ן שהמלוה רשאי להאריך את זמן הפרעון ללוב אפילו אמר לו תבע אותו). וכתב מהרי"ט"ן סי' קמה דוקא שיש עדים שנאנס, כגון שהמלוה מאיים עליו להעליל עליו עלילות שקר אם לא יערב לו, אבל אם אין עדים שנאנס לא מועילה לו מסירת מודעה צפני עדים כמו שמועילה צמתנה, כיון שערצות כמכר דצההיא הגאה דקא מהימן ליה גמר ומשעבד נפשיה. ועיי' שו"ת מהרי"ט"ן החדשות ח"א סי' יח וח"צ סי' קלח. אבל צמגן גצורים סי' נ כתב שערצות כמתנה ומועילה צה מסירת מודעה, וכ"כ צשו"ת פרח מטה אהרן ח"צ סוף סי' ז (ועיי' נתה"מ סי' רה ס"ק ו בדעת הדברי ריבות סי' שא דכשאין עליו היוצ אפילו נתרצה להתחייב לו מחמת אונס הוי כתלויבו ויהיב, וצנתה"מ שם ס"ק ח כתב שאף באונס סתם לא שייך צזה גמר והקנה כיון שעדיין לא נתן לו המעות, ועיי' זכר יצחק ח"צ סי' מד, וחמדת שלמה חו"מ סי' יג אות א). וצשו"ת השמים החדשים חו"מ סי' קח כתב שאם לא היו לו עדים שהיה אונס ומסר מודעה, הייב מדין גרמי, ועיי' להלן מצהגר"א.

וכתב צשו"ע סי' קלא סעי' ו: ישראל שהיה צידו משכון מגוי ושאל ממנו שיחזירנו לו בערב ישראל, והודה

לדבריו [שהסכים ישראל להיות לו לערב על המשכון], והציא הגוי ישראל וא"ל [הערב למלוה] בלשון הקדש אני מתרה בך שלא תקבלני ערב ואומר בפני הגוי אני ערב, התראה שהתרה בו אינה כלום והרי הוא ערב כבשעת מתן מעות. ומקורו בתשובת רש"י שהציא בצה"ת שער לה ח"א סי' כז.

ונחלקו סמ"ע וש"ך שם אם בדוקא כתב השו"ע שחייב באופן שהסכים קודם שהתרה במלוה, או משום דאורחא דמילתא הכי הוא וה"ה אם התרה תחילה במלוה שאינו רוצה להיות ערב ורק משום שחישב להתגרית בגוי יאמר שמוכן לכך, גם אז יהיה חייב. ועי' באר הגולה ובהגר"א ונתה"מ שהסכימו עם הש"ך שלא פסק השו"ע שנעשה ערב אלא אם הסכים תחילה לפני שגילה דעתו למלוה.

ועי' ב"ח שם ס"ק ו' ושו"ת הב"ח סי' לא, ובהגר"א ס"ק י': ודאי משום ערב לא משתעבד, דהטעם דגמיר ומשעבד לא שייך כאן [כיון דגילה דעתו שאינו רוצה בערבות. אולם המשפט שם], אלא משום דינא דגרמי וכמראה לגוי על חבירו כמ"ש בב"ק קי"ז א' אם הראה וכו', ע"כ. ונפ"מ שמדין גרמי היורשים פטורים.

ונראה שבאונס גמור, כגון שאיים להעליל עליו עלילות שקר למלוכה, וכדוגמת המהריט"ן, גם מדין גרמי יהיה פטור, דגרמי פטור באונס, עיי' רמב"ן בדיני דגרמי (הו"ל יעקובזון אות לה, ועיי"ש אות קח), ומה שחייבו הב"ח והגר"א מדין גרמי הוא כשחשב להתגרית בגוי, שלא היה כאן אונס ממש, שאע"פ שמדין ערבות הוא פטור כיון דלא גמיר ומשתעבד, מ"מ חייב מדין גרמי שהמלוה הוציא הוצאות על פיו. ועי' אולם המשפט שם דאינו חייב בזה משום גרמי אלא כשהסכים לפני כן לגוי להיות ערב, דהוא אינו על כך, אבל כשלא הסכים לפני כן, בשביל להתגרית ודאי לא צרי היזקא וליכא דין גרמי.

ובנידון דידן שהעובדת חתמה שמסכימה לסיים את עבודתה אלל ב' ועוברת לעבד אלל ג', וטוען ב' שבכך הסכימה שהמעביד שלה יהיה ג' וויתרה על תביעת פיטורין מב', ולכן מי שפיטר אותה צהריין היה ג', וטוענת א' שהחתימה שלה היתה באונס משום שחששה שאם לא תחתום לא תקבל את המשכורת, וב' מכחיש את הדברים, אילו היתה ראויה לדבריה, היתה הסכמתה בטלה כדין תלוה וזבין, שהרי בכך "קנתה" את המשכורת שלה, אבל כיון שדבריה לא הוכחו ברואיה, וב' מכחיש, אין ממש בטענתה. ועיי' להלן.

1. בנידון דידן כשטענה א' שהוכרחה לחתום בגלל חיוס המעביד על המשכורת שלה, הגיב ב' ואמר "אינו זוכר שכך היה", וידע שהדברים נרשמים ע"י הבי"ד צפרוטוקול, ורק בדיון השני הכחיש צברי שלא היה כל חיוס. גם אם נאמר שדינו כחוזר מפטור לפטור, שהרי לא חייב עלמנו בטענתו הראשונה ונחמין לחזור ולטעון או משום מיגו, כמו שכתב בציאור הגר"א לשו"ע סי' עט ס"ק כג דעת הר"י מיגאש, או דטענתו השניה הוי טענה מחמת עלמה בלי מיגו, כיון דעדיין לא נתחייב לא שייך בה הודאת בע"ד וכמי שלא נחקרה עדותו צבי"ד, וכמו שכתב קלוה"ח סי' פ ס"ק ג, או משום שאינו מדקדק בטענה הצאה לפוטרו וחשיב כאילו לא אמרה כלל, כמו שכתב בנתה"מ סי' עט ס"ק ד. מ"מ כיון שהדברים נרשמו צפרוטוקול של הבי"ד אינו יכול לחזור ולטעון, וכמו שפסק הרמ"א בשו"ע סוף סי' פ.

ועפ"י טענתו הראשונה, נמלא שהתובעת טוענת צרי שחתימת ההסכמה שלה לעצור לעציד אלל ג', היתה באונס, והנתבע טוען שמא, מ"מ - אם אמת בטענתו - אין די בצרי שלה להוציא ממון מיד הנתבע כיון שזה כתלוח וזבין והיא לא מסרה מודעה.

אך מאחר שב' סרב להלעת גב' א' להיבדק במכונת אמת בשאלה זו, רגלים לדבר שהיא לדקה ממנו, וע"כ יש לפשר ביניהם.

ז. ע"י פס"ד ירושלים כרך ו עמ' יג שבדיקת מכונת אמת במקרה שהיא מלליחה היא מהימנה בין 80% ל-95%, ויש מקרים שהיא אינה מלליחה כלל. לכן צדיני ממונות אין מווציחין ממון על פיה. יע"י באר משה ה"ז ס"י ב אות פ, ובאחרונים המלוינים צ"משפטי ארץ" ח"ב עמ' 102 ואילך.

וכתבו בפד"ר כרך יב עמ' 93: הסירוב של לך אחד להיחקר במכונת אמת יכול שיהא נסיבה נוספת המוכיחה את הרגלים לדבר. ובתיק ציה"ד צפ"ת מס' 1-21-4927 (פורסם ב"דעת") כתבו בפס"ד שמעין זה מלינו בשו"ת הרא"ש כלל קז, הוצא בסמ"ע ס"י טו ס"ק יג, שאם הנתבע אינו רולה להשיב על כל דבר שחוקר אותו, ודאי רמאי הוא ויכול לפסוק לו כאילו השיב לו ונתברר השקר. אמנם בתיק ציה"ד בחיפה מס' 57382112 (פורסם סס) כתבו שאין לראות בהימנעות מבדיקת פוליוגרף רחיה הזקה לטובת הלך שכנגד היות ומהימנות הבדיקה עלמה אינה גבוהה, ותואם הדבר את פסיקת צידה"ג שאין לחייב את האשה בגין הימנעותה מבדיקת הפוליוגרף, ע"י פד"ר כרך יג עמ' 224 ושורת הדין כרך י עמ' רכו ועמ' רס וכרך יב עמ' רסט.

ולפ"י נראה שיש לקבל את תביעת א' לבדיקת מכונת אמת, שגם אם אין מווציחין ממון על פיה, מ"מ יש בה בירור - גם אם אינו 100% - מיהו הרמאי, ואם ב' מסרב להיבדק רגלים לדבר שלדקה ממנו.